

Tematikus összeállítás

ANDORKA RUDOLF NYOMÁBAN

IN THE FOOTSTEPS OF RUDOLF ANDORKA

VENDÉGSZERKESZTŐK: ELEKES ZSUZSANNA, NAGY BEÁTA

ELŐSZÓ

INTRODUCTION

Elekes Zsuzsanna¹, Nagy Beáta²

¹ egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézet
zsuzsanna.elekes@uni-corvinus.hu

² egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézet
beata.nagy@uni-corvinus.hu

Andorka Rudolf halálának huszadik évfordulója alkalmából szervezett konferenciát 2017 novemberében az Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság, a Budapesti Corvinus Egyetem, valamint a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. Az Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaságot Andorka munkatársai és tanítványai hozták létre 1997-ben, azzal a céllal, hogy ápolják és továbbvigyék Andorka Rudolf szellemi örökségét a magyar közéletben, napirenden tartanak olyan fontos kutatási témákat, amelyek Andorka Rudolf érdeklődésének is előterében álltak. A konferencia szervezésében részt vevő Budapest Corvinus Egyetem és a KSH azok az intézmények, ahol Andorka Rudolf munkásságának jelentős részét töltötte, és amely intézmények életében, kutatásaiban a mai napig jelen van hatása, szellemi öröksége. Az egyetem tanszékvezetőjeként, majd rektoraként kifejtett tevékenysége napjainkban is fontos viszonyítási pont.

Az elmúlt húsz évben a fenti intézmények rendszeresen szerveztek konferenciákat olyan kérdésekről, amelyek Andorka Rudolf munkásságának középpontjában álltak. Így került sor a népesség egészségi állapotával, a devianciákkal, párkapcsolatokkal, a migráció társadalmi összefüggéseivel foglalkozó tematikus konferenciákra, illetve az életmű egészéhez kapcsolódó, több kutatási témát is magába foglaló konferenciákra (*Törések és kötések*, 1999, *Emlékkonferencia An-*

dorka Rudolf születésének 75. évfordulója alkalmából, 2006, vagy a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen szervezett emlékkonferencia Andorka Rudolf könyvtári hagyatékának ünnepélyes átadása alkalmából, 2013).

A 2017. évi konferencia szervezésekor ismét az volt a célunk, hogy az elhangzó előadások kapcsolódjanak mindazokhoz a kérdésekhez, amelyek Andorka Rudolf munkásságát is jellemezték. A konferencián elhangzott előadások az alábbi témák köré szerveződtek:

- történeti demográfia, család, termékenység, gyermekvállalás;
- társadalmi szerkezet, depriváció;
- mobilitás, iskolarendszer, oktatás;
- devianciák.

A konferencia programjának összeállításakor Andorka Rudolf szellemiségét követtük abban is, hogy elsősorban elméleti megfontolásokon alapuló empirikus elemzéseket bemutató előadások hangoztak el, amelyek várhatóan hozzájárulnak a mai magyar társadalom folyamatainak megértéséhez.

Andorka Rudolf nemcsak nemzetközi hírű tudós volt, hanem tanár, tanszékvezető és rektor is, akinek életében kiemelkedő jelentőséget kapott a fiatalok oktatása, a pályakezdő kutatók segítése és támogatása. Mai napig az általa írt tankönyvből ismerkednek meg a szociológia alapjaival a társadalomtudományi képzések hallgatói. Az Andorka-tanítványok, akkor fiatal pályakezdők közül sokan ma szakterületük meghatározó, nemzetközileg elismert kutatóiként, intézmények vezetőiként viszik tovább azt a szellemiséget, amelyet Andorka Rudolf fontosnak tartott: baráti, empátikus légkör, nyitott, nem ortodox szellemi közeg megteremtése, értékelkötelezett szakszerűség és a társadalmi problémák iránti nyitottság. Napjainkban már van egy újabb kutatói generáció, sőt a doktoranduszokat figyelembe véve megjelent a következő generáció is, amelynek tagjai közül sokan az Andorka-örökség folytatóinak tekinthetők kutatási témájuk, szemléletük és módszereik alapján. Ezért a konferencia programjának összeállításakor is fontosnak tartottuk a generációs sokszínűséget bemutatni: a konferencia előadói között szerepeltek Andorka pályatársai, tanítványai, fiatal kutatók és doktoranduszok is.

Ennek a kötetnek az összeállításakor, terjedelmi okok miatt nem törekedtünk a konferencia tematikus sokszínűségének bemutatására. Elsősorban fiatal kutatókat kértünk meg előadásuk tanulmány formában való megírására. Követni kívántuk ezzel is Andorka szellemi hagyatékát a fiatalok támogatásában, és érzékeltetni kívántuk e hagyaték továbbélését az újabb generációkban.

A kötet tanulmányai közül három a devianciák témakörébe tartozik. Andorka munkásságában jelentős szerepet kapott a devianciák kutatása, különösen a hazai rendkívül nagymértékű alkoholfogyasztás és az alkoholizmus okainak, sajátosságainak a feltárása. Szociológusként ő volt az első, aki Magyarországon ezen a területen kutatásokat végzett. Bálint Lajos és Németh László tanulmánya tehát

Andorka kutatásai közvetlen folytatásának tekinthető. Azt vizsgálják, hogy a hazai magas halálozási arányszámokban vezető szerepet játszó alkohol okozta halálozás mennyiben járul hozzá a halandósági mutatók iskolai végzettség szerinti rendkívül magas egyenlőtlenségeihez.

A kábítószer-probléma a szociológusok érdeklődését is kiváltó társadalmi jelenségként az 1980-as években jelenik meg Magyarországon. Bár Andorka konkrét kutatásokat nem végzett ezen a területen, a Társadalmi Beilleszkedési Zavarok kutatási program egyik vezetőjeként és az *Alkohológia* című folyóirat főszerkesztőjeként hozzájárult a kábítószerrel kapcsolatos első hazai kutatások megszületéséhez, megismertetéséhez. Arnold Petra és Dési Ádám tanulmányai a kábítószer-probléma különböző vetületeivel foglalkoznak. Arnold Petra a posztadoleszcencia és a kábítószerfogyasztás közötti kapcsolatot vizsgálja, arra keresi a választ, hogy miben mutatnak különbségeket és hasonlóságokat a kábítószer nem, mérsékelten vagy problémásan fogyasztók csoportjai a felnőtté válás folyamatát tekintve. Dési Ádám egy Magyarországon eddig egyáltalán nem vizsgált csoport körében végzett kutatást. Azt vizsgálja, hogy a „diákmunkaként” kábítószer-kereskedéssel foglalkozó egyetemi hallgatók motivációi között milyen szerepet kap az „egyszerű baráti szívésség”, a „redisztribúció” és a „profitorientált üzleti szemlélet”.

Andorka munkásságának meghatározó területe volt a demográfia és a történeti demográfia. Kutatásai között kiemelkedő fontosságú volt a termékenység, a gyermekvállalás, a gyermektelenség, az egykézés okainak vizsgálata. Szalma Ivett és Takács Judit, valamint Makay Zsuzsa munkái ehhez a témakörhöz kapcsolódnak. Szalma és Takács új megközelítésben vizsgálja a gyermektelenség okait: kutatásaik során a férfi gyermektelenség jelenségét és magyarázatait elemzik. Makay Zsuzsa a családok gyermekvállalási terveit befolyásoló társadalmi normákat, attitűdöket vizsgálja. Arra keresi a választ, hogyan ítéli meg a mai magyar társadalom a kisgyerekes anyák munkapiaci részvételét, az anyák családban betöltött szerepét.

A hazai első nagy mobilitásvizsgálatok a hatvanas és a hetvenes években Andorka nevéhez kötődtek, az esélyegyenlőség kérdése egész kutatói pályáját végigkísérte. Vincze Anikó tanulmánya kifejezetten új megközelítésben vizsgálja a diákok otthonról hozott hátrányainak az iskolai teljesítményre gyakorolt hatását. A PISA-felmérések adatait elemezve arra keresi a választ, hogy az infokommunikációs technológiákhoz való hozzáférés, azok használatának gyakorisága és célja hogyan befolyásolja az iskolai teljesítményt, képes-e módosítani az otthonról hozott hátrányok vagy előnyök hatását.